

Предраг Драгутиновић, *Који чииа да разуме: шеме из Свештої Писма Нової Завеша**

— друго, допуњено издање —

Београд: Библијски институт Православног богословског факултета
Универзитета у Београду, 2023

390 стр. ; 21 cm

ISBN 978–86–7405–258–7

1. Дело *Који чииа да разуме: шеме из Свештої Писма Нової Завеша* Предрага Драгутиновића, професора Православног богословског факултета Универзитета у Београду, представља прворазредан догађај унутар савремених токова српске теологије, које значајно унапређује, првенствено на плану библистике, али са учинцима што сежу и у друга поља теологије. Штавише, ово дело има и надпомесне домете из многих разлога. Пред нама је обједи-

њени резултат егзегетичких напора Драгутиновића што их је више година заредом редовно презентовао у часопису Српске патријаршије *Православље*. Резултате тог запаженог труда публиковао је у првом издању ¹2015. Наставивши са истом праксом до 2017, све то је затим сабрао и објавио у овом другом допуњеном издању ²2023. Овом збирком текстова свеукупни резултат је представио заправо као монографску студију, иако је реч о чак 78 теолошко

* Текст представља редиговану верзију саопштења које је са благословом Његовог Преосвештенства Епископа бањалучког г. Јефрема презентовано 2. октобра 2023. у Академији наука и уметности у Бања Луци. Промоцији је присуствовао и Његово Преосвештенство Епископ марчански г. Сава. О књизи су говорили: проф. др Владислав Топаловић, декан Православног богословског факултета (ПБФ) Универзитета у Фочи, проф. др Богдан Лубардић, редовни професор ПБФ у Београду, протонамесник мр Дејан Поповић и аутор књиге, др Предраг Драгутиновић. Модератор промоције био је др Славољуб Лукић, инспектор и просветни саветник за Православну веронауку при Републичком педагошком заводу Републике Српске.

егзегетских бравура посвећених умећу читања и разумевања Јеванђеља (45 прилога у првом делу, 13–210) и Апостола тојест Посланица укључно са Делима апостолским (33 прилога у другом делу, 213–359). Илустрације ради издвојићемо ауторова непроизвољно изабрана тумачења проблемских тема какве су следеће: у првом делу књиге – О хули на Духа Светог (Мт. 12, 31–32), О питању првоврховног апостола (Мт. 16, 18), О Христовој есхатолошкој беседи (Мт. 25, 31–46), О младићу у празном гробу (Мк. 16, 5), О непрекидној молитви (Лк. 18, 1–8): или, у другом делу књиге – О ломљењу хлеба у Делима апостолским (Дап. 2, 42.46; 20, 7), О Павлу као тумачу Писма (Гал. 4, 21; 1. Кор. 10, 1; Рим. 4, 3–8; 5, 9), О Апостолу Павлу на Ареопагу (Дап. 17, 16–34), О поделама и подвајањима: нужност или недопустиво стање (1. Кор. 11, 2–16), О христолошкој химни (Фил. 2, 6–11), О философији у Колоси (Кол. 2, 8), и друга.

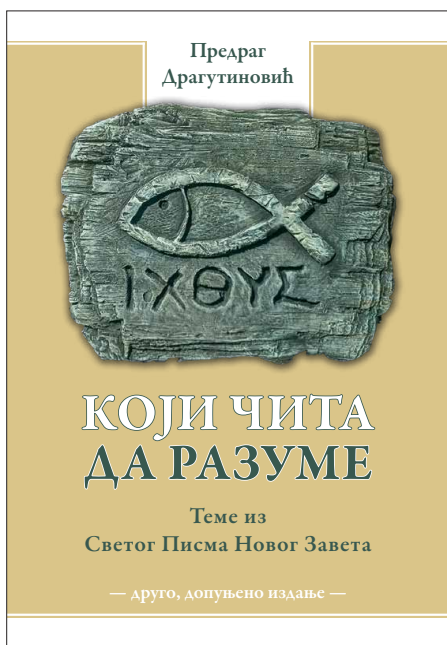
Са техничке стране гледано, књига што обухвата 390 стр. изведена је беспрекорно, како координаторски тако лекторски. Сви тематски прилози су артикулисани у виду поглавља, што олакшава прегледност, а сваки се отвара сажетком најбитнијих порука и поука, што олакшава поимање и омогућује брзе прегледе, у случају да неко за то оптира. Предговор аутора (7–8) није тек цере-

монијалан исказ о намерама или о захвалности, него је гест који полаже више руководних начела духовног и хеременеутичког типа, који читаоцу олакшавају оријентацију у сложеној и захтевној материји смислотворства што га пружа писмо Новог Завета. Аутор и иначе, колико год је могуће, избегава реторичку декоративност. Писац се од прве до последње странице методолошки конзистентно држи својих тема, циљева и задатака не напуштајући супстанцијални садржај истраживања, што њега пословично краси и у другим студијским ангажманима. Књига се затвара веома корисним додацима: Препорукама за даље читање (360–362), Индексом библијских и апокрифних стихова (363–378) и Именским, географским и предметним индексом (379–390).

2. Неопходно је скренути пажњу на још једну врлину овог дела. Драгутиновић је учинио све да кроз његова тумачења говори Писмо а не његова научна ерудиција. Није реч напросто о томе да његови егзегетички прилози нису оптерећени ниједном фуснотом, што није случајно. Није реч ни о томе да успешно, кад год је могуће, избегава да се позове на знања из плана теолошких праваца и метода што ипак делују из позадинског контекста и дају се регистровати: рецимо, историјска критика, филоло-

шка критика, критика историје религија (Religionsgeschichte), критика извора, критика форми (Formgeschichte), критика редак-
 туре (Redaktionsgeschichte), на-
 ратолошка критика, реторичка
 критика, анализа структурирања
 профетског исказа, анализа апо-
 лоетског форматирања, критика
 рецепијентског окружја, критика
 историје тумачења, контекстуа-
 лизација, па све до читавог скупа
 класичних метода какве су але-
 гореза, типологија, симбологи-
 ја, компарација, аналогија али
 и анагогија. Речју, ни на једном
 месту аутори Писма и његове
 драматис персоне, нити цркве-
 ноотачки тумачи Речи, врлином
 аутора, не уступају место интелектуализацији или теоријским
 непрегледима прорађених лек-
 тира: од Бултмана до Рикера, од
 Нордена до Клаука, од Дибелију-
 са до Гадамера, Луца и других.

Све побројано (и друго још)
 јесте ту, имплицитно, али о то-
 ме није дата главна реч. Наиме,
 оно што све време јесте у првом
 плану, експлицитно, јесте ауто-
 рова служба гласовима и смислу
Писма. Конкретно речено, то су
 разумевања наратива библијских
 приповести, критичка осветља-
 вања њихових вишеструко испре-
 плетаних исказа, значења и им-
 пликација по конкретни живот и
 спасење хришћана Цркве, и, као
 најважније, непосуштајно разре-
 шавање проблемских недоумица
 (укључно са њиховим потенци-

јално раздорним последицама по
 идентитет и праксу живота веру-
 јућих хришћана Цркве, односно
 по јединство Тела Христовог).
 Отуда библијска наука за Драгу-
 тиновића јесте слушкиња Писма
 и Цркве, а не обрнуто: ergo, sci-
 entia biblica est ancilla scripturae
 et ecclesiae: ipso facto, et theolo-
 giae. Из тог разлога искази овог
 дела теку ка Цркви, кроз Цркву,
 и за Цркву: озбиљно а приступач-
 но, расправно а јасно, сугести-
 јом и продорно али одговорно,
 уз увек остављање слободе другој
 интерпретативној позицији или
 могућности. То се потврђује сва-
 ким егзегетичким кораком овог
 дела, тим надахнутим колико
 живописним тумачењима Све-
 тог Писма што их у кратким, али
 кристално избрушеним форма-

ма жанра питања и одговора (7), прилаже Драгутиновић.

Према нашем мишљењу, највећа подршка овој богатој збирци уризнаних егзегетичких прилога чини непатворена, на делу проверена и осведочена, идентификација Драгутиновића са црквено-библијским мотивацијама, умећима и знањима пре свега апостола Павла. Јер тај апостол, ако не грешимо, не само да наступа као алтер его аутора већ и као његов свесно признати учитељ и водич кроз област односа Писма, верујућих и Цркве у Христу. Тиме ништа није одузето од осталих апостола и истакнутих библијских личности: напротив.

3. Треба истаћи како ово дело у сваком сегменту интегрише јасно постављена, зналачки утемељена и ауторски креативно посвојена, теолошко-библистичка начела, теолошко-егзегетичке поступке и теолошко-еклисијалне циљеве, што извиру из вишедоценијске посвећености професора Драгутиновића Цркви, Светом Писму и Христу као учитељима. Управо у њима треба тражити, и наћи, заједничке именитеље и везивно ткиво што омогућују да се у 78 интерпретативних прилога нађемо упућено оријентисани у духу једне вере са Христом у Богу, упркос повремено застрашујућој комплексности Писма: историјској, културалној, религиозној, теолошкој, не најмање и

полемичкој. Наравно, обједињујућу систематичност структуре, композицији и садржајима дела даје и интегритет аутора, пре свега научно-интелектуални и црквено-егзистенцијални аспекти његове личности.

3.1. Што се теолошко-библистичких начела тиче, она су с једне стране херменеутички, а са друге стране христолошки постављена, а уједно су изнутра узајамно повезана. Из ерминевтичке перспективе Драгутиновић истиче незаобилазну „... конститутивност разумевања Писма за теолошку мисао и за препознавање знакова времена“ (8), затим постулат да се „... библијски текстови не могу протумачити једном за свагда“ (8), да „свако читање Библије није просто неутрално и објективно него циљано и навођено“ (227) – што значи да су наша предразумевања и духовно-теоријске претпоставке неотклоњиви конституенси чина тумачења, колико и наши интереси, мотиви и контекстуалне ситуације, као и то да то није нека површински отклоњива сметња у тумачењу него дубинска датост што се има зарачунати: и напослетку, аутор подвлачи прагматичку дејствителност библијског тумачења, и то под знаком јединствене колико у крајњој инстанци непредвидљиве егзистенцијалне догађајности сваког покушаја разумевања: „Јер је реч Божија жива и делотвор-

на, оштрија од свакога двосеклог мача, и продире све до раздебе душе и духа, зглобова и сржи, и суди намере и помисли срца“ (8). То је оно што „нико уместо нас не може да доживи“ (8): али, управо зато аутор чини све да и ми преуземо ризик дајући Писму поверење а његовој речи шансу вером.

Што се тиче неисцрпивости Светог Писма тумачењем, Драгутиновић појашњава важну с тим повезану ствар, а ради одклона од типског колико кроз генерације преношеног неспоразума или грешења. Неисцрпивост Писма тумачењима омогућује мноштво интерпретација. Али мноштво тумачења није покриће ни произвољности релативизма ни ригидности фундаментализма. Мноштво тумачења заправо јесте покриће богатству духа које се тиме пројављује. Мноштво тумачења неминовно води до разлика, чак до опречности у интерпретацијама локуса Писма. То међутим не сме бити повод за идеолошку конфронтацију, за nelaгoду, па ни за несигурност. Одговарајући на реаговање на његов егзегетски текст из *Православља* бр. 1117, а поводом питања о браћи и сестрама Исуса тојест о приснодјевству Богородице Марије (199–200; 201–204), аутор истиче да „Истине вере не стоје и не падају на тумачењима појединачних библијских стихова. Они се могу тумачити на различите начине, али оно што их све обје-

дињује је канон Светог Писма као целине од кога сви појединачни стихови и одељци црпе свој коначни смисао“ (201). У црквено-отачком наслеђу постоје многе разлике. Али „све те разлике не нарушавају хармонију вере Отаца кроз коју читају Свето Писмо“ (201). Отуда следи како мноштво тумачења што генерише и разлике није повод да се наметну „неупитне инструкције или рецепти који би лишавали одговорности сваку генерацију хришћана да савесно и непрестано тумачи Свето Писмо за своје време у складу са конкретним потребама Цркве“ (201). Речју, иако је Свето Писмо „посуто тешкоћама“, управо те загонетне тешкоће треба да верне подстичу да се „враћамо Светом Писму као једном од непресушних извора вере“ (201).

Из христолошке перспективе, што увек већ изнутра прошива и подупире чин ерминевтичког захватања Светог Писма, Драгутиновић, умним аналогјама са теологијом пре свега апостола Павла, истиче три суштинске ствари: Прво, „Личност Исуса Христа је есхатолошко-откривењски догађај кроз који Бог позива све народе у заједницу са њим. Разумевање импликација наведеног догађаја омогућено је кроз Писмо. [...] Христолошки догађај је есхатолошки догађај у коме Бог испуњава своја обећања дата у Писму. То је централни теолошки увид који прожима ег-

зегезу апостола Павла [rekli бисмо и свих новозаветних писаца БЛ]“ (228) – Писмо је написано за нас! ‘Ево сад је дан спасења’“ (2. Кор. 6, 2). Друго, „... Јевреји [али и сви појединци и народи кроз епохе БЛ] могу доћи до исправног разумевања и тумачења Писма тек када признају да је Исус Месија, тј. када постану хришћани (2Кор 3:14–16). То показује да је егзегеза условљена извесним схватањем које јој претходи. [...]. Хришћанска вера у Месију Исуса са свим њеним импликацијама и последицама *претходи* адекватном разумевању и тумачењу Писма“ (228). Треће, начин на који апостол Павле тумачи Писмо остаје парадигма или узор и за све последујуће нараштаје хришћанских егзегета. Међутим, аутор истиче да је реч о узору а не неприкосновеном обрасцу који се има механички и силом примењивати на горућа питања и новоискрсле ситуације живота Цркве: „Нарочито је синтеза Предања и креативног, иновативног, од ранијих интерпретација различитог и другачијег тумачења Светог Писма Старог и Новог Завета оно што је православну теологију чинило живом, динамичном, аутентичном и културолошки препознатљивом. То су парадигме и за савремене православне егзегете [...] да одговорно уводе Реч Божију изговорену у Писму у дијалог са светом и културом датог историјског тренутка“ (228).

То да професор Драгутиновић Свето Писмо тумачи и разумева надасве у христолошком кључу као базном оквиру својих интерпретативних подухвата очито је у примеру изванредне егзегезе Јеванђеља по Марку, и то поводом појаве „два младића“ о којима апостол приповеда. На први поглед они нису повезани: један је огрнут (*περιβεβλημένος* = *peribēblēménos*) платном по голом телу ишао за Исусом, али је и он, као и сви други, побегао (Мк. 14, 51–52) – а други је огрнут (*peribēblēmenos*) белом хаћином седео у празном гробу Исуса (Мк. 16, 5), и обратио се женама које су дошле на гроб Исуса. Применом компаративне методе и филолошком егзегезом (анализом именичких и глаголских облика), уз истанчан нерв за детаљ и опажање индикативне несличне сличности ликова двојице младића, повећавајући позорност поводом тог уникалног места у Јеванђељу по Марку (*ἄραχ λεγομενον*), имајући лично црквено теолошко знање и искуство као ослонце, Драгутиновић разрешава питање односа двају младића, са резултатом који обасјава и ум и дух верујућег. Погледајмо како у скривену а круцијалну поруку апостола Марка уводи Драгутиновић као егзегета:

„У приповести Еванђеља по Марку младић који бежи у моменту страдања Христовог може дакле представљати аго-

нију онога који одлучује да се крсти и његово суочавање са крсним путем на коме треба да следује Исусу, док младих који седи у гробу, са десне стране, представља спознају величанственог дела Божијег, Васкрсења Христовог у коме је позван да учествује. У том смислу би порука коју младић упућује женама: 'идите и кажите ученицима његовим и Петру, да ће пред вама отићи у Галилеју; тамо ћете га видети, као што вам рече' (Мк 16:7), била порука упућена сваком читаоцу, *да се врати у Галилеју**, дакле у свет Маркове еванђелске приповести и *да се наивно срећне са Христом**, са оним што је чинио и учио, *само овој цући у светлу догађаја његовој Васкрсења**" (83).¹

Јасно је да је ова обрнута перспектива, у којој са краја (или „одозго“) разумевамо почетак, у којој изнова кружимо растући у сазнањима, смештена не само у принцип ретроактивног читања и разумевања Светог Писма,² већ и у икономију спасења у Христу: оваплоћеном, проповедајућем, љубећем, страдајућем, распетом

и васкрслем као пресудном кључу библијске егзегезе уопште. Писма се имају читати увек изнова, али из есхатолошке и откривењске перспективе васкрсења Господа Исуса Христа. У том смислу, овај егзегетски прилог Драгутиновића, као и још неки у овој књизи сабрани, изрази су лојалности значају хришћанске васкрсне катихезе, истовремено пројављујући опште-катихетске учинке овог дела.

3.2. Унутар оваких теолошко-библистичких начела као утемељујућих оквира истраживања, аутор уједно поставља и изводи своје теолошко-егзегетичке поступке и демонстрира своје теолошко-еклисијалне циљеве. У сваком од преко 78 депонованих тумачења препознајемо јасну, целовиту и консеквентно примењену функционалну структуру тих теолошко-егзегетичких подухвата. То ће рећи, Драгутиновић сваки пут пажљиво бира светописамски локус (по правилу оптирајући за недоумично или загонетно место, или за горуће тематско питање, или за оно што сматра круцијалним), затим приступа егзегетичком тумачењу (по правилу многоврсном применом адекват-

¹ Са овим треба упоредити увиде Драгутиновића поводом питања идентитета Марије Јосифове: „... све до крста и васкрсења Марија се везује за њен биолошки идентитет, као што чине присутни у Назарету у Мт 13:55. Иако од почетка Богородица, она као таква бива препозната тек у догађају крста и Васкрсења, исто као што, иако од почетка Месија и Син Божији (Мк 1:1) Исус из Назарета бива препознат као такав тек у догађају крста..." (202–203).

² „Заиста човек овај Син Божији беше“ (Мк. 15, 39) (уп. стр. 203).

них метода, али увек довољно не-наметљиво), а то је надаље често повезано са библијско-патристичким прегледима могућности тумачења (по правилу са поентом да се Писмо живи, и развија, управо историјом критичких и духовних тумачења тојест предањем), и затим, на крају, у виду закључака даје библијско-еклисиолошку поруку у виду поуке (по правилу узвисујући катихетичку димензију ангажмана библисте: односно, показујући да је у Цркви теорија у функцији праксе: праксе помоћи разумевању дара спасења у Христу Господу).

Што се тиче теолошко-еклисијалних циљева, осим поменутих, аутору је нарочито стало до тога да разрешењем недоумица превенира могуће (погрешним тумачењима индуковане) раздоре у Цркви, и то обраћањем пажње на утврђење јединства вере у истини и љубави коју даје Христос а које посведочују писци и актери како Јеванђеља тако апостолских посланица. На пример, тумачењем проблема око философије у Колоси (Кол. 2, 8), Драгутиновић увиђа да су: „... јудеохришћани у Колоси изградили философију о томе шта значи бити хришћанин и како се угађа Богу. Потом су своју философију апсолутизовали и наметали другима. То* је засметало Апостолу. Јудеохришћани из Колосе се не задовољавају да своју различитост у верском изразу практикују унутар Цркве ‘обучени

у љубав која је свеза савршенства’ (Кол 3:14), него у већ укорењеној, назиданој, утврђеној и наученој апостолској Цркви (Кол 2:7) обмашују верне једном философијом живљења која се намеће као црквени модел“. И затим, не без одређене актуелизације, аутор подвлачи: „Овакви захтеви, одакле год да долазе, углавном су елиптички и неминовно искључују велики део заједнице из учешћа у претпостављеном моделу живота“ (340–341). Апостол Павле не осуђује философију као такву већ оно што (у облику нових теретних прописа) растаче и дестабилизује Цркву и црквени живот: речју, поредак њених главних регулативних вредности намењених онима који су већ обучени у „новог човека“, и који се „... обнављају за познање, према лику Онога који их је саздао“ (Кол. 3, 10). Узгред, одраз такве помирителске црквене свести и одговорности аутора, евидентан је и у разрешавању егзегетске теме насловљене: О поделама и подвајањима (1. Кор. 11, 2–16) (275–278).

4. Из наведених разлога, а има их још, сматрамо да ово дело улази у магистралну историју српске и уопште новије православне библистике и егзегезе, где ће заузети заслужено а узорито место, пре свега уз радове његових сународних претходника и савременика: Преподобног архимандрита Јустина Поповића,

Светога епископа Николаја Велмировића, Епископа Методија Муждеке, професора протођакона Емилијана Чарнића, професора Епископа Иринеја Буловића, протођакона др Радомира Ракића, професора ђакона Владана Таталовића и других у плејади српских новозаветних научника, наставника и духовника. На крају, ваља се још једном осврнути и на теолошко-научну духовност аутора: на име, на смерност у смелости, на скромност у издашности, и на опрезност пред потенцијално самодовољним научењачким „ја“. Уосталом, Предраг Драгутиновић

казује како је његова намера била и остала „... да кроз своја тумачења потакнем и охрабрим читаоце да сами читају Нови Завет, одлажући моје тумачење на страну и узимајући у руке Библију [...] ако сам читаоце потакао да сами буду тумачи и творци речи (Јак 1:22), онда могу сматрати да сам нешто постигао“ (8).

Бојдан Лубаргић

(bogdanmiloslubardic@gmail.com)

Православни догматски факултет

Универзитета у Београду

УДК / UDC: 271.2-23-27(495)(049.32)

Теолошки погледи / Theological Views

Година / Volume LVI

Број / Issue 2/2023,

стр. / pp. 297–301.

Κωνσταντίνος Ι. Μπελέζος, Καθηγητής της Θεολογικής Σχολής Αθηνών στη διακονία της ερμηνείας και της ερμηνευτικής της Καινής Διαθήκης (τα τελευταία 180 έτη)

Αθήνα: ENNOIA, 2020.

392 σελ. ; 21 cm

ISBN 9789606410246

Године 2017. Универзитет у Атини обележио је 180 година постојања. Теолошки факултет Универзитета у Атини узео је

учешће у обележавању овог јубилеја тако што је у оквиру једне тродневне конференције, одржане у мају 2017. године, излагана